

THOMAS PAINE

Epoca rațiunii

Orație lui Thomas Paine

ROBERT G. INGERSOLL

Traducere și note de

ALEXANDRU ANGHEL

EDITURA HERALD

București

CUPRINS

Orație lui Thomas Paine	5
-------------------------	---

EPOCA RAȚIUNII

Prima parte

Concetățenilor mei din Statele Unite ale Americii	39
Profesiunea de credință a autorului	41
Despre misiuni și revelații	43
Despre persoana lui Isus Cristos și despre istoria sa	46
Despre temeiurile fanteziste ale creștinismului	49
Cercetare a temeiurilor anterioare	51
Despre adevărata teologie	52
Cercetare a Vechiului Testament	53
Despre Noul Testament	61
În ce constă adevărata revelație	68
Despre Dumnezeu și lumina pe care Biblia o aruncă asupra existenței și atributelor sale	71
Teologia adevărată și cea superstițioasă	75
Creștinismul și educația în lumina istoriei	81
Comparație între creștinism și panteism	88
Planul și ordinea universului	96
Avantaje ale vieții într-o pluralitate de lumi	100

Despre multitudinea religiilor	102
Cea mai bună cale de a-l sluji pe Dumnezeu	105
Profeții și profețiile lor	111
Recapitulare	113
Interludiu autobiografic	115

Partea a doua

Prefață	121
I. Despre Vechiul Testament	127
II. Înapoi la Noul Testament	201
III. Concluzie	237

ORAȚIE LUI THOMAS PAINE¹

A aduce laude curajoșilor și înțelepților care nu se mai află printre noi este pentru mine o muncă plină de recunoștință și de iubire.

În decursul tuturor veacurilor care s-au scurs, mintea omului a fost asediată de oștirile împlătoșate ale superstiției. Încet și dureros, armata eliberării a început să câștige teren. Urâți de cei pe care doreau să-i scape, disprețuiți de cei pe care doreau cu orice preț să-i salveze, acești măreți soldați, acești eliberatori nemuritori au luptat fără recunoștință, au trudit fără aplauze, au suferit fără milă și au murit detestați și urâți. Pentru binele omenirii, ei au acceptat izolarea, sărăcia și defăimarea. Au renunțat la tot, au sacrificat tot, au pierdut tot în afara adevărului și respectului de sine.

Unul dintre cei mai curajoși soldați din această armată a fost Thomas Paine, iar eu mă simt îndatorat lui pentru libertatea de care ne bucurăm astăzi. Născut printre săraci, pentru care copiii sunt o povară, într-o țară în care libertatea reală era necunoscută, în care privilegiile de clasă erau păzite cu o gelozie nemărginită și drepturile individului erau călcate în picioare de preoți și de nobili, în care apărarea dreptății era socotită trădare și libertatea intelectuală însemna necredință, este o mare minune că ideea de libertate adevărată a ajuns să îi pătrundă în creier.

Sărăcia a fost mama sa, iar nevoia - stăpânul său.

¹ R.G. Ingersoll, „*The Gods*”, and *Other Lectures*, D.M. Bennett, New York, 1876. (N. tr.)

Paine avea mai mult creier decât carte, mai mult bun-simț decât educație, mai mult curaj decât politețe, mai multă forță decât finețe. Nu venera vechile greșeli și nici nu admira vechile minciuni. Iubea adevărul de dragul adevărului și de dragul omului. Vedea oprimare în orice parte, nedreptate pretutindeni: ipocrizie la altar, corupție în tribunal și tiranie pe tron; și cu un splendid curaj și-a însușit cauza celor slabi împotriva celor puternici, a mulțimii înrobite împotriva nobililor.

În Anglia nu era nimic; aparținea claselor inferioare. Nu îi era deschisă nicio cale. Oamenii își îmbrățișau lanțurile, iar întreaga putere a statului era gata să zdrobească pe oricine încerca să facă dreptate.

La vârsta de treizeci și șapte de ani, Thomas Paine a părăsit Anglia pentru a merge în America, nădăjduind că va avea un rol în instituirea unui guvernământ liber. În propria țară nu putea realiza nimic. Acești doi vulturi – Biserica și Statul – erau gata să sfâșie în bucăți și să devoreze inima oricui ar fi îndrăznit să nege dreptul lor divin de a înrobi lumea.

La sosirea sa în această țară, se afla în posesia unei scrisori de recomandare semnate de un alt necredincios, ilustrul Benjamin Franklin. Această scrisoare și propriul geniu nativ au reprezentat întregul său capital; și nu avea nevoie de mai mult. A găsit coloniile cerând dreptate, plângându-se de suferințele petrecute, în genunchi la piciorul tronului, implorându-l pe acel amestec de idiotenie și nebunie, George al III-lea, prin grația lui Dumnezeu, să le restaureze vechile privilegii. Acești oameni nu căutau să devină liberi, ci încercau să îmbuneze inima stăpânului lor. Erau complet dispuși să fabrice cărămizi dacă Faraonul le-ar fi dat paie. Coloniștii își doreau, sperau și se rugau să ajungă la împăcare. Ei nu visau la independență.

Paine și-a dat lumii *Simțul comun*. Acesta a fost primul argument pentru separare, primul atac împotriva *forme*i britanice de guvernământ, prima lovitură pentru o republică, și i-a trezit pe părinții noștri ca un sunet de trompetă.

A fost primul care a întrezărit destinul Lumii Noi.

Niciun alt pamflet nu a mai avut rezultate atât de minunate. Era plin de argumente, rațiune, persuasiune și logică imbatabilă. A deschis o nouă lume. A umplut prezentul cu speranță și viitorul cu onoare. Oamenii au răspuns de pretutindeni și, în câteva luni, Congresul Continental a declarat coloniile State libere și independente.

Se născuse o nouă națiune.

Nu am face o nedreptate dacă am spune că Paine a contribuit mai mult decât oricine la semnarea Declarației de Independență. Și nu ar trebui să se uite nici că atacurile sale îndreptate împotriva Marii Britanii erau îndreptate și împotriva monarhiei – că, în timp ce i-a convins pe coloniști că ar trebui să se separe de țara-mamă, le-a dovedit, de asemenea, că o cârmuire liberă este cea mai bună care poate fi instituită în rândul lor.

În opinia mea, Thomas Paine a fost cel mai bun scriitor politic care a existat vreodată. Ceea ce a scris a fost firescul pur, iar sufletul și pana sa au mers împreună. Ceremonia, pompa și toate accesoriile puterii nu au avut niciun efect asupra sa. El a fost perfect radical în modul său de gândire, nu era satisfăcut dacă nu mergea până la capăt. Entuziasmul său pentru ceea ce credea că este drept nu cunoștea limite. În timpul episoadelor întunecate ale Revoluției nu a căzut nici măcar o clipă în disperare. An după an, cuvintele sale curajoase răsunau peste ținut, iar la căldura focurilor bivuacurilor soldații osteniți citeau cuvintele însufle-

țitoare ale *Simțului comun*, pline de idei mai ascuțite decât săbiile lor, dedicându-se cu forțe noi cauzei libertății.

Paine nu s-a mulțumit cu trezirea spiritului independenței, ci și-a dedicat toată energia propriului suflet păstrării în viață a acelui spirit. Era alături de armată, gusta împreună cu ea înfrângerile, pericolele și gloria acesteia. Când situația a devenit disperată, când mâhnirea i-a cuprins pe toți, le-a dat *Criza*. Această operă era un nor pe timp de zi și un stâlp de foc pe timp de noapte, arătând drumul spre libertate, onoare și glorie. Paine le striga:

Acestea sunt vremurile ce încearcă sufletul omului. Soldatul ce luptă numai vara și patriotul vremurilor însoțite vor fugi, în această criză, de slujirea țării lor, dar cei ce o înfruntă acum merită iubirea și recunoștința bărbaților și femeilor.

Celor care doreau să amâne războiul pentru o altă zi, le spunea într-un înalt și emoționant spirit de sacrificiu de sine: „Orice părinte generos ar trebui să spună: «Dacă trebuie să fie război, să fie în timpul zilelor mele, pentru ca al meu copil să aibă pace»”. La strigătul că americanii erau răzvrățiți a răspuns astfel: „Cel ce se răzvrățește împotriva rațiunii este adevăratul răzvrătit, însă cel care, în apărarea rațiunii, se răzvrățește împotriva tiraniei este mai îndreptățit să fie numit «Apărător al Credinței» decât George al Treilea”.

Unii au spus că nu este în interesul coloniilor să fie libere. Paine a răspuns la acest lucru, spunând: „Pentru a ști dacă este în interesul continentului să fie independent nu trebuie decât să punem următoarea întrebare ușoară și simplă: «Este în interesul unui bărbat să fie un băiat toată viața sa?»” S-a întâlnit cu multe persoane care nu ascultau de nimic, iar lor le-a spus: „A intra în dispută cu un om care a renunțat la propria rațiune este ca și

cum ai da medicamente morților”. Acest sentiment ar trebui să împodobească pereții fiecărei biserici ortodoxe.

Există o întreagă înțelepciune politică aici: „Anglia și-a pierdut libertatea într-un șir lung de raționamente corecte pornite de la principii greșite”; și un adevărat discernământ în a spune: „Grecii și romanii erau puternic cuprinși de spiritul libertății, dar nu și de principiile acesteia, căci, în vremea în care au hotărât să nu fie sclavi ei înșiși, și-au folosit puterea pentru a înrobi restul neamului omenesc”.

În scrisoarea sa adresată poporului britanic, în care a încercat să-l convingă că războiul nu este în interesul lui, apare următorul pasaj plin de simț comun: „Războiul nu poate fi nicio dată în interesul unei națiuni comerciale, așa cum nici gâlceava nu poate fi profitabilă pentru un om implicat în afaceri. Dar a porni război împotriva celor care se află în comerț cu noi este ca și cum am asmuți un bulldog asupra unui client aflat la intrarea în magazin”.

Scrierile lui Paine strălucesc prin afirmații simple, compacte și logice, care reușesc să-i convingă și pe cei mai indiferenți și pe cei mai plini de prejudecăți. El avea cel mai fericit mod posibil de a argumenta, punând întrebări astfel încât să-și dea singure răspunsul și formulându-și premisele atât de clar, încât deducția nu avea cum să fie evitată.

Zi și noapte a trudit pentru America, lună după lună, an după an s-a dedicat mării cauze, până când s-a născut „un guvern al poporului și pentru popor” și până când drapelul stelelor a fluturat deasupra continentului răscumpărat și consacrat fericirii neamului omenesc.

Epoca rațiunii

*O cercetare a teologiei adevărate
și a celei fanteziste*

Prima parte

CONCETĂȚENILOR MEI
DIN STATELE UNITE ALE AMERICII

Așez următoarea operă sub protecția voastră. Aceasta conține opinia mea despre religie. Îmi veți face dreptate dacă vă veți aminti că am susținut dintotdeauna cu stăruință dreptul fiecărui om la propria opinie, oricât de diferită ar fi acea opinie față de a mea. Cel care îi neagă celuiilalt acest drept ajunge să fie sclavul propriei opinii, întrucât își înlătură dreptul de a și-o schimba.

Cea mai redutabilă armă împotriva greșelilor de orice fel este rațiunea. Nu am folosit vreo altă armă și sunt încrezător că nu o voi face niciodată.

Al vostru prieten drag și concetățean,

THOMAS PAINE

Paris, Pluvôise nr. 8,

Al doilea an al Republicii franceze, una și indivizibilă,

27 ianuarie, pe stil vechi 1794

PROFESIUNEA DE CREDINȚĂ A AUTORULUI

Intenționez de mai mulți ani să-mi public cugetările despre religie. Sunt cât se poate de conștient de dificultățile care însoțesc acest subiect, motiv pentru care l-am rezervat pentru o perioadă mai târzie din viața mea. Îmi doresc să fie ultimul lucru pe care îl dăruiesc concetățenilor mei din toate națiunile și într-o vreme în care puritatea motivului care m-a împins în această direcție nu ar putea fi pusă la îndoială, nici măcar de către cei care ar putea să nu fie de acord cu ce scriu. Evenimentele care se petrec acum în Franța, prin abolirea totală a întregului ordin preotesc național¹ și a tuturor lucrurilor care țineau de sistemele religioase și de articolele de credință obligatorii, nu doar că mi-au grăbit îndeplinirea acestei intenții, ci au făcut ca o astfel de operă să fie extrem de necesară, ca nu cumva în aceste ruine ale superstiției, ale falselor sisteme de guvernare și ale falsei teologii să pierdem din vedere moralitatea, omenia și adevărata teologie.

Așa cum diferiți colegi și alți concetățeni de-ai mei din Franța mi-au oferit exemplul propriei profesiuni de credință exprimate în mod voluntar și individual, o voi exprima și eu pe a mea, și voi face acest lucru cu toată sinceritatea și franchețea pe care mintea omenească le are față de ea însăși.

¹ Este vorba despre un întreg program de decreștinare (început în 1790), îndreptat inițial împotriva catolicismului și apoi împotriva tuturor confesiunilor creștine. Punctul culminant a fost atins în 1793, odată cu celebrarea zeiței Rațiunea în Catedrala Notre-Dame. (N. tr.)

Eu cred într-un singur Dumnezeu și nădăjduiesc la fericire dincolo de viața aceasta.

Cred în egalitatea oamenilor, și cred că datoriile religioase constau în a face dreptate, în a fi milostiv și în strădania de a ne face semenii fericiți.

Dar ca nu cumva să se presupună că eu cred multe alte lucruri în afară de acestea, pe parcursul prezentei scrieri, voi declara lucrurile pe care nu le cred și motivele pentru care nu le cred.

Nu cred în crezul mărturisit nici de Biserica evreiască, nici de Biserica romană, nici de Biserica greacă, nici de Biserica turcă, nici de Biserica protestantă și nici de vreo altă biserică despre care am știință. Propria mea minte este biserica mea.

Toate instituțiile bisericești naționale, fie că este vorba de cea evreiască, de cea creștină sau de cea turcă, nu îmi par a fi altceva decât născociri omenești, clădite pentru a îngrozi și a înrobi neamul omenesc, și pentru a monopoliza puterea și profitul.

Nu am intenția să-i condamn printr-o astfel de declarație pe cei care nu cred acest lucru; ei au același drept la credința lor pe care îl am și eu. Însă este necesar pentru fericirea sa ca omul să fie credincios mental față de el însuși. Necredința nu constă în a crede sau a nu crede, ci în faptul de a mărturisi credință în ceea ce nu crezi.

Este cu neputință să se calculeze pagubele morale, dacă mă pot exprima astfel, produse în societate de minciuna mentală. Când cineva și-a corupt și prostituat castitatea propriei minți în așa măsură încât să-și subscrie credința profesională unor lucruri în care nu crede, acela s-a pregătit pentru săvârșirea oricărei alte crime.

Acesta ocupă profesia de preot de dragul câștigului, iar pentru a se califica în vederea acestei profesii începe cu un sperjur. Am putea concepe oare ceva mai nimicitor pentru moralitate decât acest lucru?

La scurt timp după ce am publicat pamfletul *Simțul comun*, în America, am remarcat înalta probabilitate ca o revoluție în sistemul de guvernare să fie urmată de o revoluție în sistemul religios. Legătura adulteră dintre biserică și stat, oriunde a avut loc și fie că a fost evreiască, creștină sau turcă, a interzis prin eforturi și pedepse cu o așa eficiență orice discuție asupra crezurilor statornicite și asupra principiilor fundamentale ale religiei, încât, până la schimbarea sistemului de guvernare, aceste subiecte nu ar putea fi aduse în mod echitabil și deschis înaintea lumii; iar atunci când se va săvârși lucrul acesta, ar urma și o revoluție a sistemului religios. Născocirile omenești și viclenia preotească ar putea fi detectate, iar omul ar reveni la credința pură, neamestecată și curată într-un Dumnezeu și atât.

DESPRE MISIUNI ȘI REVELAȚII

Fiecare Biserică națională sau religie s-a instituit pretinzând că posedă o misiune specială de la Dumnezeu, comunicată anumitor indivizi. Evreii îl au pe Moise; creștinii pe Isus Cristos, apostolii și sfinții; iar turcii pe Mohamed, ca și cum calea către Dumnezeu nu era deschisă fiecărui om în mod egal.

Fiecare dintre aceste Biserici ne pun înaintea anumite cărți pe care le numesc *revelație* sau Cuvântul lui Dumnezeu. Evreii spun că Cuvântul lui Dumnezeu a fost comunicat de Dumnezeu lui Moise, față în față; creștinii spun că Cuvântul lui Dumnezeu a ajuns la ei prin inspirație divină; iar turcii spun că Cuvântul lui Dumnezeu (Coranul) le-a fost adus de un înger din cer. Fiecare

dintre aceste Biserici o acuză pe cealaltă de necredință, iar cât mă privește pe mine, nu mă încred în niciuna dintre ele.

Întrucât este necesar să asociem cuvintelor idei corecte, înainte de a continua discuția, voi oferi unele observații cu privire la cuvântul *revelație*. Revelația, atunci când este aplicată în cazul religiei, se referă la ceva comunicat *în mod nemijlocit* de la Dumnezeu la om.

Nimeni nu va nega sau nu va pune în discuție puterea Atotputernicului de a înfăptui, dacă dorește, o astfel de comunicare. Dar admitând, de dragul argumentului, că unei persoane i s-a revelat ceva, fără să i se reveleze vreunei alteia, atunci aceea este revelație numai pentru acea persoană. Când îi spune despre ea unei a doua persoane, iar a doua unei a treia, iar a treia unei a patra și așa mai departe, încetează să mai fie revelație pentru toate acele persoane. Este revelație doar pentru prima persoană, iar pentru toate celelalte este un *zvon*, nefiind astfel obligate să o creadă.

Este o contradicție în termeni și în ceea ce privește ideile să numim revelație ceea ce ajunge la noi la mâna a doua, fie prin vorbă, fie în scris. Revelația este limitată în mod necesar la prima comunicare. După aceasta, nu este decât o relatare a unui lucru despre care acea persoană spune că i-a fost revelat; și cu toate că ea s-ar putea simți obligată să-l creadă, nu înseamnă că și eu sunt obligat să cred în același fel, căci nu a fost o revelație avută de *mine*, și nu am decât cuvântul său pentru faptul că a avut-o.

Când Moise le-a spus copiilor lui Israel că a primit din mâinile lui Dumnezeu cele două table ale legii, aceștia nu erau obligați să-l creadă, fiindcă nu aveau altă autoritate pentru a-l crede decât cuvântul lui Moise, iar eu nu am o altă autoritate pentru acest lucru decât ceea ce îmi spune vreun istoric.